

Justitsministeriet
Lovafdelingen, Strafferetskontoret
Slotsholmsgade 10
1216 København K

VEDR. STRAFFERETSPLEJEUDVALGETS BETÆNKNING 1431/2003 OM STRAFFEPROCESSUELLE TVANGSINDGREB OVER FOR BØRN UNDER DEN KRIMINELLE LAVALDER

D. 17. 12. 2003.

Om den aktuelle retspolitik

Børnerådet er i stigende grad bekymret over den uforsonlige tone, der dominerer debatten om de yngste lovovertrædere; rådets kommentar til den foreliggende betænkning skal ses i lyset af denne bekymring.

Den offentlige meningsdannelse tager naturligvis bl.a. afsæt i de signaler og initiativer, der udsendes fra regering og Folketing. Statsministerens tale ved åbningen af Folketinget d. 7. oktober var i denne sammenhæng utvetydig: Der skal ikke længere udvises misforstået godhed over for unge, der har begået kriminalitet – de skal opleve mærkbare reaktioner. Samtidig offentliggjordes socialministerens planer om særligt sikrede institutioner for børn ned til 12 års alderen, nogle specielt beregnet til børn af etnisk minoritetsherkomst. Kommunernes adgang til at få børn under 15 år anbragt på disse fængselslignende institutioner skal udvides på den måde, at der ikke længere skal søges dispensation hos amterne til anbringelsen.

Regeringens udmeldinger på området giver samlet indtryk af en lov- og orden-tankegang frigjort for det humanistiske grundsyn, der tidligere har præget dansk lovgivning og strafferetspolitik. Glemte er det tilsyneladende, at al viden taler mod indespærring, ikke blot af børn og unge. Også at ungdomsfængslerne blev lukket i begyndelsen af 70'erne, bl.a. fordi de systematisk udklækkede forbrydere.

Udfoldes regeringens synspunkter fuldt ud i praksis, er der set med Børnerådets øjne fare for, at der indføres en de facto kriminel lavalder på 12 år, selv om straffelovens ordlyd om dette emne måske ikke ændres.

For Børnerådet er det af ganske afgørende betydning, at denne tankegang først og fremmest får konsekvenser for personer under den kriminelle lavalder på 15 år. Der er tale om børn ned til 12 år, der går i 6. klasse, og som burde nyde godt af maximal beskyttelse og omsorg ikke bare fra deres forældre, men i det hele fra samfundets side, uanset at nogle af dem i den givne situation har lagt sig ganske alvorligt ud med loven. De kriminelle børn er ofte tidligt skadede og svigtede børn, som har fået for lidt omsorg og kærlighed. Dem bringer man ikke ud af kriminalitet med fængsel og magt. I stedet skabes en gruppe psykisk svært belastede unge med en lang kriminel karriere foran sig.

Børnerådet finder dette uacceptabelt og til stor samfundsmæssig skade og efterlyser initiativer, der styrker det kriminalpræventive arbejde i kommunerne og planlægningen af en systematisk socialpædagogisk behandling til hjælp for de børn, der kommer galt af sted.

Generelle bemærkninger til betænkning og lovforslag

På baggrund af de ovenstående synspunkter må Børnerådet naturligvis læse det fremsendte lovudkast med stor opmærksomhed og forsigtighed.

Betænkningens intention om at skabe retlig klarhed og hjemmel, hvor der nu er formodninger og en vis usikkerhed, er som sådan respektabel og har Børnerådets støtte, så længe der er tale om en styrkelse af børns og unges retssikkerhed.

Børnerådet har i anden sammenhæng^[1] påpeget, at når børn skal afhøres, er det afgørende, at det foregår skånsomt og i omgivelser, der ikke yderligere traumatiserer barnet. De børn, der tænkes på i denne betænkning, mistænkes for kriminalitet, men skal desuagtet behandles efter samme retningslinier; barnets blotte tilstedeværelse i retsprocessen stiller krav om særlig hensyntagen.

Børnerådet støtter sig i dette synspunkt på Børnekonventionens klart definerede målsætning: Målet for indgreb må alene sigte mod at styrke barnets bedste og dets resocialisering. Tilbageholdelse eller fængsling af børn frarådes og må alene anvendes som sidste udvej og for det kortest mulige passende tidsrum^[2].

Kommentar til de enkelte forslag i betænkningen

Mht. udvalgets overvejelser si. 97 ff om beskikkelse af ad-hoc værge for barnet i en situation, hvor der kan være interessekonflikt mellem barn og forældre: Børnerådet har tidligere foreslået, at adgangen til udpegning af værge lettes i situationer som den beskrevne, og rådet finder det ikke godtgjort, at værger som påstået skulle have svært ved at modsætte sig forventningen om at skulle give samtykke. Børnerådet finder fordelene ved muligheden for udpegning af ad-hoc værge for værdifulde, netop hvis barnet oplever ikke at have allierede i en problemfyldt situation, og fastholder derfor dette forslag.

Børnerådet foreslår i øvrigt nedenfor, at der indføres obligatorisk advokatbeskikkelse ved politiets ønske om legemsundersøgelse af barnet og ved konfrontationsparade. Rådet bemærker, at udvalget mht. et forslag om samtykke fra barnet til disse indgreb finder, at en regel herom muligvis vil kunne lægge et urimeligt pres på barnet. Der kan hertil for det første indvendes, at barnet i denne situation ikke bør være alene, men netop har forældre eller repræsentanter for de sociale myndigheder ved sin side. Rådet henleder dernæst opmærksomheden på Børnekonventionens art. 12, stk. 2, der pålægger staterne at give barnet mulighed for at udtale sig i enhver behandling ved myndigheder af sager, der vedrører barnet, samt at dets synspunkter skal tillægges passende vægt, stk. 1. Denne sammenhæng, der vedrører endda særdeles omfattende indgreb, medfører en udvidet adgang for barnet til at forholde sig til politiets ønske. Børnerådet opfordrer indtrængende til, at der i lovteksten indarbejdes samtykkeregler, der bringer Danmark bedre i overensstemmelse med konventionens krav.

Børnerådet tilslutter sig videre udvalgets ønske si. 101 f om ikke at ville "procesliggøre" undersøgelserne gennem fokusering på forsvarerbeskikkelse, der netop er indrettet mhp tilfælde, hvor en mistænkt risikerer straf. Med det forbehold, der følger af Børnerådets forslag om obligatorisk advokatbeskikkelse ved legemsundersøgelse o.a., finder rådet derfor også, at undersøgelser vedr. børn under 15 år i almindelighed bør kunne gennemføres uden advokatbistand, når det forudsættes, at der ikke lægges hindringer i vejen for forældres og/eller sociale myndigheders tilstedeværelse. Udvalgets forslag si. 101 om, at der kun i visse tilfælde efter anmodning fra forældre eller fra politiet skal kunne beskikkes en advokat, hvis barnet efter sagens karakter og omfang må antages at have et ganske særligt behov for bistand, kan rådet derfor også tilslutte sig.

Ad §821 a (si. 103) om tilbageholdelse: Børnerådet tilslutter sig formuleringen i stk. 1 om, at politiet, når ingen mindre indgribende foranstaltning kan erstatte hensigten med tilbageholdelsen, skal kunne tilbageholde en mistænkt under 15 år, og at denne tilbageholdelse skal ske så skånsomt som muligt, stk. 3.

Tilbageholdelse er et voldsomt indgreb for et barn og bør derfor aldrig foregå i enrum, men altid i selskab med tilkaldte forældre, repræsentanter for socialforvaltningen o.lign.

Børnerådet tilslutter sig det citerede mindretalssynspunkt (si. 91), at anbringelse af et barn i aflåst rum vil indebære en risiko for traumatisering. Dette bevirker også, at tilbageholdelse efter rådets opfattelse alene må ske af sikkerhedsmæssige hensyn til barnet, ikke af hensyn til efterforskningen, stk. 3. Tvingende hensyn til efterforskningen i sager om fx vold, voldtægt og røveri må efter rådets opfattelse tilgodeses ved etablering af et politimæssigt beredskab, der medfører, at barnet i givet fald kan overdrages til de stedlige socialforvaltninger eller børnesagkyndig ekspertise.

Mht. tilbageholdelsens udstrækning i tid kan Børnerådet tilslutte sig teksten i stk. 4, om at den skal være så kortvarig som muligt. Den foreslåede tidsramme på 6 timer er imidlertid ikke i overensstemmelse hermed og tager ikke udgangspunkt i, at der her er tale om børn i alderen ned til 12 år, for hvem enhver form for indespærring vil være uoverskuelig og muligt traumatiserende, jf. ovenstående. Børnekonventionens ordvalg "det kortest mulige passende tidsrum" efterlader visse fortolkningsmuligheder, men Børnerådet er ikke i tvivl om, at 6 timer i denne sammenhæng er for længe og anbefaler en absolut grænse på 4 timer. Synspunktet finder i øvrigt støtte i den norske model, der tillader 4 timers tilbageholdelse (si. 75). (Omtalen si. 77 af det tilsvarende regelsæt i Sverige er uklart formuleret; anholdelse o.lign. kan tilsyneladende slet ikke anvendes, men den unge kan dog pågribes og overdrages til politiet, uden at nogen tidsramme nævnes.)

Af disse synspunkter følger naturligt, at Børnerådet afviser en hjemmel til udvidet tilbageholdelse i op til 24 timer, stk. 4, næstsidste pkt. Har politiet efterforskningsmæssige grunde til at ønske tilbageholdelsen udstrakt ud over 4 timer, må dette efter Børnerådets opfattelse tilgodeses ved etablering af et beredskab eller lign. som ovenfor nævnt, der sikrer at barnet overdrages i forældres eller pædagogisk personales varetægt.

Ad §821 b (si. 104) om indgrebene

Børnerådet tilslutter sig bestemmelsen om, at der ikke må foretages indgreb eller indføres procedurer, der muliggør senere identifikation i andre sager, når den unge er fyldt 15, fx når der optages fingeraftryk og personfotoграфи.

Ved vurderingen af anvendelsen af tvangsindgreb over for børn tilslutter Børnerådet sig videre de overvejelser, udvalget har gjort sig på si. 81 ø.: Stærke hensyn til barnet selv taler for at få klarlagt, hvilke

kriminelle handlinger barnet faktisk har begået, således at de fornødne sociale hjælpeforanstaltninger kan etableres. Derfor må efterforskningen kunne foregå ligeså effektivt som i andre sager, dog med de begrænsninger, der følger af, at der her er tale om børn, der har krav på et højt beskyttelsesniveau. Ved vurderingen af de enkelte indgreb finder rådet særligt, at alle former for legemsundersøgelser bør omgærdes med særlige beskyttelsesfunktioner. Rådet foreslår derfor, at det sikres, at de omtalte undersøgelser foretages i tilstedeværelsen af barnets forældre eller repræsentanter for de sociale myndigheder, samt at der i disse tilfælde indføres en regel om obligatorisk advokatbeskikkelse. Samme regel bør finde anvendelse ved konfrontationsparade, § 821 b, stk. 3. Dette skridt er af så indgribende karakter, at det ligesom legemsundersøgelse kun bør anvendes med den yderste forsigtighed, og forældrenes samtykke alene er derfor ikke nogen tilstrækkelig garanti.

Ad §821 c (si. 104)

Børnerådet tilslutter sig det synspunkt, at der skal lægges vægt på den særlige belastning, tilbageholdelse og andre indgreb indebærer for barnet. Børnerådet foreslår derfor, at der til politiets hjælp ved vurderingen af, om der er tale om et uforholdsmæssigt indgreb, anvendes særligt uddannet børnesagkyndigt personale, der indgår i et politimæssigt beredskab, som nævnt ovenfor.

Ad §821 d (si. 104)

Stk. 1: Børnerådet finder også, at der bør være en bagatelgrænse for deltagelsen af repræsentanter for de stedlige sociale myndigheder. Rådet tillægger det imidlertid stor betydning, at de kommunale myndigheders ansvarlighed over for disse sager styrkes generelt, jf. udvalgets egne bemærkninger herom si. 124, og foreslår derfor, at formuleringen "så vidt muligt" tages ud af teksten, således at kravet om myndighedernes tilstedeværelse understreges. Der bør samtidig ved ændringer i den sociale lovgivning arbejdes på at øge de sociale myndigheders indsats på dette område.

Stk. 2: Tilsvarende foreslås "så vidt muligt" udtaget af teksten om forældrenes tilstedeværelse. Udvalgets overvejelser og forslag om de sager, hvor forældrenes tilstedeværelse af forskellige årsager ikke tjener barnets bedste, finder i øvrigt støtte hos Børnerådet.

Som det fremgår, finder Børnerådet, at udvalgets forslag på en række punkter ikke er i overensstemmelse med de grundlæggende krav om beskyttelse af børn, som bl.a. Børnekonventionen fastlægger. Rådet ønsker på denne baggrund en grundig revision af udvalgets

anbefalinger.

Med venlig hilsen

Klaus Wilmann, formand for Børnerådet
Bente Ingvarsen, sekretariatschef

[1] Mod en optimal model for afhøring af børn i sager om seksuelt misbrug, Børnerådet 2001

[2] Art. 37 og 40, FN-konventionen af 20. november 1989 om barnets rettigheder